

ROND DE SCHUTSBOOM

jaargang 14

nummer 2

1994

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING

'D E V Y E R H E E R T G A N G H E N'

Doelstelling volgens de statuten:

De Stichting heeft ten doel de bevordering der studie van de heemkunde in de ruimste zin, in het bijzonder door:

- a. de bevordering der studie van de heemkunde in de lokale en regionale aspecten van archeologie, geologie, toponymie, flora, fauna, architectuur, historie, folklore, sociale geografie en taalgebruik;
- b. het aanwenden of doen aanwenden van de door deze studie verworven kennis ten bate van het lokale en regionale leefmilieu door het verrichten van relevante activiteiten;
- c. het in stand houden van een streekmuseum, heemerf 'De Schutsboom'.

Lidmaatschap en abonnementen:

Leden van de Heemkundige Kring ontvangen het periodiek 'Rond de Schutsboom' gratis. Losse nummers f 3,50.

Lidmaatschap Heemkundige Kring f 20,-- per jaar.

Gezinsleden f 6,50 per jaar.

Leden buiten Goirle f 25,--

Bankrekening: Rabo-Goirle, nr.: 11.68.97.597

Toegang tot de lezingen voor leden gratis.

Openstelling:

Heemerf en museum "De Schutsboom":

van april t/m oktober elke zondag;

van november t/m maart, elke 1e zondag van de maand.

Openingstijd van 15.00 tot 17.00 uur.

Voor groepen: op aanvraag bij het secretariaat.

Het archief: elke zaterdag van 10.00 tot 12.00.

Adressen:

Heemerf De Schutsboom: Nieuwe Rielseweg 41-43,

5051 PD GOIRLE. Tel. 013 - 34.89.72

secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD GOIRLE,

secretaris (prive) tel. 013-346622

redactie: Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. tel. 013-342182

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Party centrum Benelux,
Dorpsstraat 1, 5051 CH GOIRLE. tel. 34.22.72

van Berkel B.V. loodgieterswerken en foliedaksystemen,
Edisonlaan 19, 5051 DS GOIRLE. tel. 34.24.45

van Beurden meubelmakerij,
Weverstraat 3-4, 5051 HZ GOIRLE. tel. 34.25.24

John Boxtel, sculptor,
RR 3 Gananoque, Ontario Canada, K7 G2 V5

Garage Jac. de Brouwer,
Hoge Wal 1, 5051 PX GOIRLE. tel. 43.09.35

Assurantien Burgers en van Esch, voor verzekeringen,
hypotheeken, financieringen, woningbemiddeling,
Tilburgseweg 1, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.21.29

Curver Rubbermaid B.V.
Edisonlaan 8, 5051 DS GOIRLE. tel. 31.03.10

Stichting "Goirles Belang",
Kloosterstraat 32, 5051 RD GOIRLE. tel. 34.34.86

C. Hermans,
v. Haestrechtstraat 16, 5051 VD GOIRLE.

Keurslagerij Kees van Hest,
Tilburgseweg 81, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.13.89

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING

'DE VYER HEERTGANGHEN'

Doelstelling volgens de statuten:

De Stichting heeft ten doel de bevordering der studie van de heemkunde in de ruimste zin, in het bijzonder door:

- a. de bevordering der studie van de heemkunde in de lokale en regionale aspecten van archeologie, geologie, toponymie, flora, fauna, architectuur, historie, folklore, sociale geografie en taalgebruik;
- b. het aanwenden of doen aanwenden van de door deze studie verworven kennis ten bate van het lokale en regionale leefmilieu door het verrichten van relevante activiteiten;
- c. het in stand houden van een streekmuseum, heemerf 'De Schutsboom'.

Lidmaatschap en abonnementen:

Leden van de Heemkundige Kring ontvangen het periodiek 'Rond de Schutsboom' gratis. Losse nummers f 3,50.

Lidmaatschap Heemkundige Kring f 20,-- per jaar.

Gezinsleden f 6,50 per jaar.

Leden buiten Goirle f 25,--

Bankrekening: Rabo-Goirle, nr.: 11.68.97.597

Toegang tot de lezingen voor leden gratis.

Openstelling:

Heemerf en museum "De Schutsboom":

van april t/m oktober elke zondag;

van november t/m maart, elke 1e zondag van de maand.

Openingstijd van 15.00 tot 17.00 uur.

Voor groepen: op aanvraag bij het secretariaat.

Het archief: elke zaterdag van 10.00 tot 12.00.

Adressen:

Heemerf De Schutsboom: Nieuwe Rielseweg 41-43,

5051 PD GOIRLE. Tel. 013 - 34.89.72

secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD GOIRLE,

secretaris (prive) tel. 013-346622

redactie: Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. tel. 013-342182

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Party centrum Benelux,
Dorpsstraat 1, 5051 CH GOIRLE. tel. 34.22.72

van Berkel B.V. loodgieterswerken en foliedaksystemen,
Edisonlaan 19, 5051 DS GOIRLE. tel. 34.24.45

van Beurden meubelmakerij,
Weverstraat 3-4, 5051 HZ GOIRLE. tel. 34.25.24

John Boxtel, sculptor,
RR 3 Gananoque, Ontario Canada, K7 G2 V5

Garage Jac. de Brouwer,
Hoge Wal 1, 5051 PX GOIRLE. tel. 43.09.35

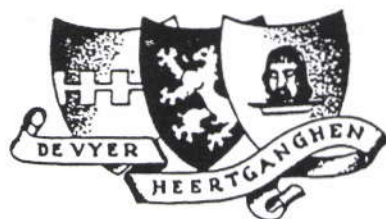
**Assurantien Burgers en van Esch, voor verzekeringen,
hypotheken, financieringen, woningbemiddeling,
Tilburgseweg 1, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.21.29**

Curver Rubbermaid B.V.
Edisonlaan 8, 5051 DS GOIRLE. tel. 31.03.10

Stichting "Goirles Belang",
Kloosterstraat 32, 5051 RD GOIRLE. tel. 34.34.86

C. Hermans,
v. Haestrechtstraat 16, 5051 VD GOIRLE.

Keurslagerij Kees van Hest,
Tilburgseweg 81, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.13.89

ROND DE SCHUTSBOOM

Periodiek van de:

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING
„DE VYVER HEERTGANGHEN”
GOIRLE

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43
5051 PD Goirle, tel. 013-34 89 72

Redactie: Venneweg 11, 5051 BN Goirle
tel. 013-34 21 82

Jaargang 14, nr. 2

september 1994

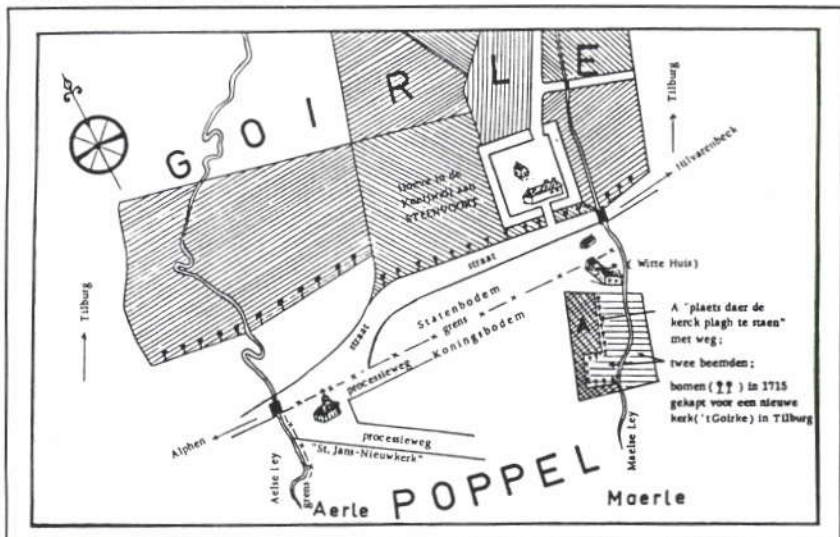
Grenskapellen op Steenvoirt	2
Lijst van den eyck der brouwketels binnen Goirle	12
Adriaan van der Willigen, drossaard in Tilburg en Goirle, 1795-1802 (deel 5)	20
Protohistorie (deel 2)	25
Toponiemen	31
Fragment boek 'Goirle 1940-1945'	35

GRENSKAPELLEN OP STEENVOIRT

Een historische dwaling rechtgezet

Door C. Robben

In zijn boek 'Grenskapellen' breekt pater Dominicus de Jong met de oude gangbare opvatting als zouden de gelovigen van Tilburg en Goirle gezamenlijk voor het vervullen van hun godsdienstplichten gebruik hebben gemaakt van één grenskapel, nl. de grenskapel die Tilburg in 1650 aan de Steenvoirt (nu Nieuwkerk) bouwde. Zijn nieuwe zienswijze, dat die van Tilburg en die van Goirle ieder hun eigen kerkje hebben gehad, baseert hij op de vondst van een oude kaart in het archief van Tongerlo, waarop de bezittingen van de plaatselijke abdij zijn aangegeven. Deze kaart is van 1716.

Situatie van de grenskerken van Goirle op Steenvoirt naar de kaart van Tongerlo rond 1716. Op het met de letter A gemerkt perceel stond de grenskerk van Tilburg.

De grenskerk van Tilburg is dan reeds afgebroken, en de plaats waar zij eertijds stond wordt aangegeven met de omschrijving: "*de plaats waar de kerk plagh te staan.*" Iets verderop, ongeveer waar nu Nieuwkerk het St.Janskapelletje staat, zien wij op de kaart een figuratief kerkje of kapel getekend, en dat kerkje, zegt De Jong, was in de jaren van vervolging de grenskapel van Goirle. Afgezien van het feit of er één of twee grenskerken waren, waren ze alleen van belang in de periode dat men in Tilburg noch in Goirle gebruik kon maken van de oude parochiekerk. Tilburg krijgt in 1668 zijn eigen schuurkerk op het Heike; de gelovigen konden dus thuis hun godsdienstplichten vervullen en hoefden niet meer de voetreis naar het verre Steenvoirt te maken. Goirle krijgt onder pastoor Van Riel (1673-1691) omstreeks dezelfde tijd ook zijn eigen schuurkerk, ongeveer ter plaatse van de villa Van Puyenbroek in de Bergstraat. Om deze kwestie helder te kunnen belichten zouden we de beschikking moeten hebben over uitgebreide archiefgegevens over de periode 1640-1670.

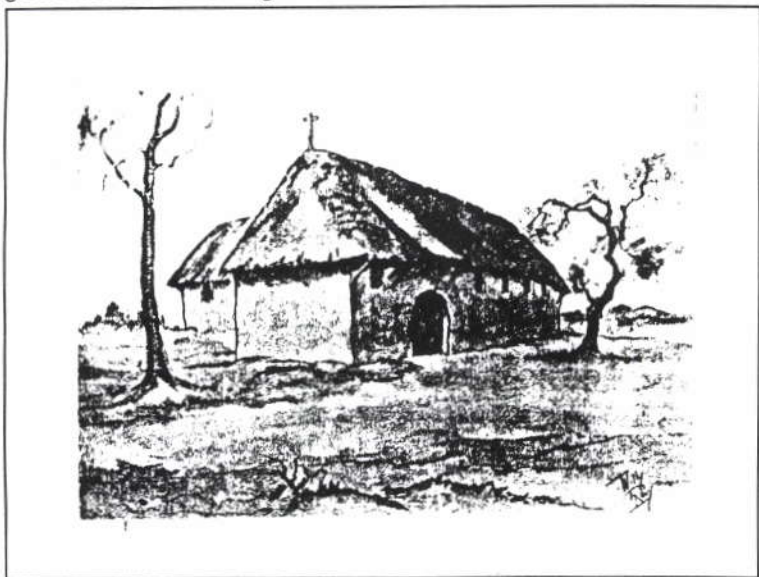
In 1963, wanneer De Jong zijn boek 'Grenskapellen' publiceert, zijn de gegevens waarvan hij gebruik maakt nog niet zodanig, dat men kan zeggen dat de zaak glashelder is. Zo is de kaart van Tongerlo uit het jaar 1716 niet het directe bewijs voor het bestaan van twee grenskapellen. De kerkvisitaties van Poppel, op welk grondgebied de kapel of kapellen zich bevonden, zouden de juiste situatie kunnen belichten. Deze visitaties betreffende de jaren 1640-1730 zijn echter tot op heden onvindbaar.

De latere visitatiebrieven tot 1800 zijn door De Jong opgeduid in het archief te Geel. De verkorte inhoud heb ik via zijn bemiddeling in handen gekregen, waarvan ik nu dankbaar gebruik maak.

In de visitatie voor de kerk van Poppel in het jaar 1733 lezen wij, dat er in de parochie van Poppel een kleine kapel bestaat waar de mensen van Goirle sinds jaren heugenis samen komen ter herinnering aan het feit dat de uitoefening van de godsdienst in Goirle door de Staten van Holland was verboden.

Nog steeds komen veel mensen op het feest van St. Jan Baptist naar het kapelletje. Zoveel zelfs dat de biechtvaders gedwongen zijn, bij gebrek aan biechtstoelen, in de open lucht biecht te horen. Dit is echter in strijd met de kerkelijke voorschriften. Zij menen echter dat dit in deze omstandigheden wel geoorloofd is. In 1736 vermeldt de visitatiebrief wederom het bestaan van de St.Janskapel, maar de toeloop naar de kapel is aan het verminderen. Verder wordt hier bevestigd dat de katholieken van de Meierij daar vroeger op zon- en feestdagen de H. Mis kwamen bijwonen. De visitaties van de jaren 1738, 1740, 1743 en 1749 spreken alle in dezelfde geest.

In de visitatiebrief van 1775 verklaart Bruno Heeren, pastoor van Poppel, dat het bestaande kapelletje vroeger werd gebouwd door de parochianen van Goirle, omdat de calvinisten hun kerk hadden gesloten. De grenskerk kan men volgens Heeren beter "*een schuur*" noemen; "*ze staat er al lang, is aan alle kanten open, bouwvallig, smerig en ongepast om er de godsdienst-oefeningen te houden...*"

De grenskerk van Goirle, St. Jans Gool.

"...De illustere heer M.J. van Gaveren, bisschop van Antwerpen, heeft het plan gehad om de godsdienst-oefeningen te verbieden. Onlangs is door toedoen en met geld van de pastoor van Goirle de kerk hersteld. Hij heeft muren gebouwd, deuren en vensters laten aanbrengen en alles voorzien van een goed slot. Een keer per jaar wordt er door de pastoor van Goirle met zijn kapelaan en enkele monniken de H. Mis opgedragen. Dit geschiedt op zondag na het feest van St.Jan, die daar bijzonder wordt vereerd. Men houdt dan een processie onder grote toeloop van het volk, maar ik geloof niet dat het met eerbied gebeurt. De opbrengst van de collecte is voor de pastoor van Goirle. Wat hij met dit geld doet, weet ik niet."

De visitatiebrieven van 1780 en 1793 bevestigen dat bisschop Wellens de uitoefening van de eredienst in de kapel heeft verboden wegens geconstateerde misbruiken en de ergernis die er werd gegeven.

"Welnu", zult U zeggen na het lezen van het bovenstaande, "die visitatiebrieven spreken toch een duidelijke taal. Goirle had een eigen grenskapel, gebouwd door de inwoners van Goirle in tijden van vervolging, en bezocht door de gelovigen die van heinde en verre kwamen om in de Goirlese kapel hun zondagsplichten te vervullen. De zaak is rond: er waren twee kapellen, één voor Tilburg en één voor Goirle." Ik geef toe, dat de personen die de verklaringen in de visitatiebrieven afleggen, dicht bij het tijdperk stonden waarin zich alles afspeelde dan wij. Ook dat hun uitspraken omtrent de oorsprong van de kapel zeer zeker berusten op verloren gegane documenten en op overlevering. Maar juist dit ontbreken van ieder tastbaar bewijsstuk brengt ons zo vlug in de verleiding te bouwen op overlevering. Ik heb me wel eens afgevraagd waar de Goirles gelovigen in de moeilijke jaren 1640-1650, dus voor de bouw van de Tilburgse grenskapel, gekerkt hebben. Ook rijst de vraag, waar de Tilburgers dat gedaan hebben.

Pastoor Aug. van Dijk van Tilburg geeft voor zijn parochianen het antwoord (pastoorstrouwboek van Tilburg, folio 87, 14-02-1643). "*In Ael op Steenvoirt waar ik alle zondagen en feestdagen dienst doe voor de Tilburgenaren die samenkomen in grote*